

Joanna Juszczuk-Rygallo
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska
e-mail: j.juszczuk-rygallo@ajd.czyst.pl

Nowe media jako element kształtowania kapitału społecznego ich użytkowników

ABSTRAKT

Kapitał społeczny, czyli gotowość do działań wspólnotowych, jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Jednym z podstawowych czynników jest zaufanie do nieznanych członków społeczności internetowej, z którymi komunikuje się użytkownik nowych mediów. Pojawia się zatem pytanie: czy anonimowość, niezależność i samodzielność jednostki w internetowych działaniach społecznych nie osłabia zaufania i czy nie prowadzi do erozji kapitału społecznego? W prezentowanym refleksyjno-analitycznym artykule podjęto próbę wyjaśnienia problemu: jak w czasach przemian medialnych kształtuje się kapitał społeczny użytkowników nowych mediów.

SŁOWA KLUCZOWE: Internet, kapitał, komunikacja, media, społeczeństwo, zaufanie.

Wprowadzenie

Skuteczne funkcjonowanie społeczeństwa jest determinantą kształtowania się postaw obywatelskich ukierunkowanych na samokształcenie i samoorganizację, a w konsekwencji samorozwój w wymiarze społecznym, gospodarczym oraz politycznym. Współcześnie na życie społeczne zdecydowanie największy wpływ ma Internet będący głównym narzędziem komunikacji interpersonalnej. Stworzone więc zostały nowe możliwości nawiązywania relacji, w których fizyczność kontaktów bezpośrednich jest zastąpiona przez intelektualność pośrednich kontaktów interpersonalnych¹. Atrakcyjność kontaktów on-line przenosi rzeczywistość do cyberprzestrzeni, w której w sposób naturalny tworzą się wirtualne społeczności², ulokowane w przestrzeniach portali

¹ S. Juszczuk, *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*, Katowice 2000, s. 146.

² J. Slevin, *Internet i formy związków ludzkich*, [w:] *Socjologia codzienności*, P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), Kraków 2008, s. 594.

społecznościowych. Fenomen portali społecznościowych polega na tym, że łączą one w sobie funkcjonalności wszystkich kanałów przekazu, a każdy z nich, jako pojedynczy kanał, może jednocześnie pełnić wiele funkcji (komunikacyjną, informacyjną, towarzyską, rozrywkową itd.). Jak pisze na ten temat Magdalena Szpunar:

„sieci komputerowe stanowią pewien rodzaj sieci społecznych, pokonujących wielkie dystanse przestrzenne, a komunikacja komputerowa podtrzymuje więzi społeczne poprzez wiadomości elektroniczne (e-maile), grupy dyskusyjne, Usenet (system dostarczania i zwielokrotniania nowin zamieszczonych na listach dyskusyjnych w sieci Internet), IRC, dostarczając poczucia przynależności”³.

Owo poczucie przynależności *jest warunkiem sine qua non* zaistnienia jednostki w cyberprzestrzeni społeczności wirtualnej z zasobami interakcyjnymi, niezbędnymi do kształtowania własnego kapitału społecznego. W dalszej części artykułu prowadzone są rozważania na temat samego kapitału społecznego, jego otoczenia i specyfiki kształtowania się w świecie wirtualnym nowych mediów.

Kapitał społeczny – obszary znaczeń

Kapitał społeczny jako atrybut charakteryzujący grupę społeczną wywodzi się z ekonomii i teorii zarządzania organizacją. Jednak swoją popularność zawdzięcza socjologii, w której był ukryty poza głównym nurtem aż do lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku, kiedy ponownie został poddany badaniu jako jeden z indywidualnych zasobów potencjału jednostki sprzyjający jej edukacji i socjalizacji. Upowszechnienia pojęcia kapitał społeczny, we współczesnym rozumieniu, jako struktury zasobów w sieci stosunków społecznych, dokonali głównie czterej prekursorzy tych badań: Pierre Bourdieu, James Coleman, Robert Putman i Francis Fukuyama⁴. Zwięzłą charakterystykę ich dokonań w tym zakresie przedstawia na przykład Joanna Juszczyk-Rygałło⁵. Na podstawie tej analizy można wyodrębnić dwa sposoby badania kapitału społecznego. Pierwszy skupia się na zbiorowości jako formie organizacji społeczeństwa oraz na analizowaniu wspólnego działania grup (Putman, Fukuyama). Drugie podejście zaś koncentruje się na jednostce i jej zachowaniu się w sieciach społecznych (Coleman, Bourdieu). Generalnie, aby kapitał społeczny mógł się kształtować w określonej grupie

³ M. Szpunar, *Społeczności wirtualne – realne kontakty w wirtualnym świecie*, [w:] *Społeczeństwo informacyjne. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, L.H. Haber, M. Niezgodza (red.), Kraków 2006, s. 163.

⁴ Zob. P. Bourdieu, *Le Capital Social: Notes Provisoires*, „Actes de la Recherche in Sciences Sociales”, Vol. 3, 1980; J. Coleman, *Social Capital in the Creation of Human Capital*, „American Journal of Sociology”, Vol. 94, supplement, 1988; R. Putnam, *Bowling Alone. America’s Declining Social Capital*, „Journal of Democracy”, Vol. 6, No. 1, 1995; F. Fukuyama, *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, New York, 1995.

⁵ Zob. J. Juszczyk-Rygałło, *Kształtowanie kapitału społecznego szkoły w warunkach wielokulturowości*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja”, 2017, Tom 20, nr 2(78), s. 53-66.

społecznej, muszą być spełnione dwa warunki: pierwszy – konieczny, będący czynnikiem tworzącym, który stanowi relacje zaufania jako zasób kapitałowy oraz drugi – wystarczający, będący czynnikiem wiążącym, którym są interakcje międzyosobowe w grupie.

Kapitał społeczny, w tradycyjnym ujęciu, charakteryzują cztery obszary znaczeń:

- 1) tworzą go takie pojęcia jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania,
- 2) różni się od innych form kapitału ludzkiego tym, że jest tworzony i przekazywany za pośrednictwem mechanizmów kulturowych: religii, tradycji, historycznego nawyku,
- 3) nie jest z góry zaplanowany, a zwiększenie jego puli nie może być interesem jednostkowym,
- 4) jest określany jako zasób, aktyw, majątek i jest produktywny⁶.

W ujęciu tym zawarte jest odniesienie do aktualnych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z istnieniem różnych typów kapitałów: kapitału społecznego, kapitału ekonomicznego i kapitału kulturowego. Różnice między tymi trzema formami kapitału i zasady ich wzajemnej konwersji precyzyjnie określa Bourdieu⁷. Istotne jest w tym kontekście znaczenie zasobów niematerialnych, które powstają w obszarze kreowanym przez sieć powiązań istniejących relacji zaufania i wzajemności. To uwikłanie jednostki w działania grupowe zależy od rozmiaru sieci (zbiorowe znaczenie kapitału społecznego – koncepcja Putmana) i jakości relacji konfigurujących sieć (indywidualny sens kapitału społecznego – koncepcja Bourdieu). Jak zauważa Piotr Sztompka, są to jednak tylko dwa inne punkty widzenia tego samego zjawiska społecznego⁸. Kapitał społeczny funkcjonuje w formie trzech komponentów: obowiązku i oczekiwania, relacji komunikacyjnych oraz norm społecznych. To one kształtują mechanizmy generujące zasoby społeczne, które w połączeniu z kapitałem materialnym (rzecowym i finansowym) decydują o rozwoju kapitału ludzkiego, a tym samym mają wpływ na osiągnięcia wyróżnionej grupy społecznej. W ten sposób kapitał społeczny może być jednocześnie dobrem prywatnym każdego członka grupy oraz dobrem publicznym całej grupy jako instytucji.

Obok zasobowego ujęcia, w ostatnim okresie, wprowadzane są również koncepcje procesowe (operatywne), w których kapitał społeczny jest przedstawiany jako sekwencja zachowań kinetycznych. Andrzej Matysiak pisze: „Kapitałem społecznym jest system regulatorów interakcji, który tworzą: normy moralne, kulturowe, przepisy prawne, podsystem egzekwowania prawa oraz

⁶ J. Łobocki, *Kapitał społeczny jako kategoria ekonomiczna*, „Studia Ekonomiczne”, 2013, nr 129, s. 82.

⁷ P. Bourdieu, *The Forms of Capital*. [w:] *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, J. G. Richardson (red.), New York 1983.

⁸ P. Sztompka, *Kapitał społeczny. Teoria przestrzeni międzyludzkiej*, Kraków 2016, s. 290.

organizacje społeczne (sieci relacji społecznych)”⁹. Zatem aktywizując zasoby poprzez wzmacnianie poziomu zaangażowania w relacje, takie jak: wsparcie emocjonalne, motywowanie, angażowanie, pomoc, informowanie, wpływanie itp. uzyskuje się operatywność kapitału społecznego. Jest to więc czynnik generujący takie zmiany organizacyjnego kontekstu procesów współpracy w grupie, które przyczyniają się do pomnażania obywatelskich postaw jednostek. Są one utożsamiane z bogactwem istniejących więzi relacyjnych w społeczności grupy. Moc tych więzi relacyjnych jest natomiast charakteryzowana trzema atrybutami:

- stopniem obustronnego zrozumienia kontekstów komunikacyjnych,
- stopniem zaangażowania w interakcyjną wymianę przekazów,
- stopniem rozwoju współpracy przy rozwiązywaniu wspólnych zadań.

W procesie rozbudowy kapitału społecznego istniejące zasoby więzi relacyjnych są przekształcane oraz tworzone są nowe, o wyższej wartości atrybutów, co prowadzi do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej całej grupy¹⁰.

Podwyższanie efektywności funkcjonowania i rozwoju grupy społecznej odbywa się zatem głównie poprzez ułatwianie i usprawnianie interakcji członków grupy. Tę przestrzeń społeczną relacji pomiędzy członkami grupy wypełnia kapitał społeczny, który powinien dysponować dużym potencjałem współdziałania opartym na zaufaniu. Poziom zaufania w kontaktach międzyludzkich decyduje o mocy więzi relacyjnych, czyli wzmacnia co najmniej jeden z atrybutów. Zaufanie jako wiedza o tym, że podejmowane działania okażą się zgodne z oczekiwaniami, ugruntowana w strukturach kapitału społecznego, prowadzi do utrwalenia wspólnotowości zbiorowości społecznej. Niezbędnym warunkiem do jakiegokolwiek społecznego funkcjonowania jest pewien minimalny poziom zaufania. Jest on jednocześnie „zapalnikiem” – inicjatorem rozwoju współpracy. Zaufanie bowiem stymuluje współpracę – im jest ono większe, tym większe jest prawdopodobieństwo współpracy. Jednocześnie kształtuje się swoiste dodatnie sprzężenie zwrotne, ponieważ współpraca z kolei zwiększa poziom zaufania. Kształtuje się w ten sposób mechanizm wzajemnego wzmacniania, dzięki czemu samoistnie rozbudowuje się i podtrzymuje relacja zaufanie – współpraca. Anthony Giddens w kontekście socjologicznym wyróżnia zaufanie bierne i czynne¹¹. Zaufanie bierne jest cechą społeczeństw klasycznych i oparte jest na akceptacji zasad ustanowionych zwyczajowo lub przez tradycję. Z kolei zaufanie aktywne, które jest mechanizmem solidarności społecznej w społeczeństwach postindustrialnych, jest „oparte na monitorowaniu uczciwości drugiej osoby w sposób otwarty i ciągły”¹². Zaufanie bierne jest bezkontekstowe, stałe i zakłada uległość, ponieważ nie podlega negocjacom. Zaufanie aktywne jest odnawialne,

⁹ A. Matysiak, *Kapitał jako proces*, „Zeszyty Naukowe, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne”, 2008, nr 6, s. 97.

¹⁰ J. Juszczyk-Rygałło, *Kształtowanie kapitału ...*, s. 58.

¹¹ A. Giddens, *Europa w epoce globalnej*, Warszawa 2009, s. 13, 144.

¹² Tamże.

otwarte na możliwość wykorzystania nowych informacji i może się przewartościowywać.

Kapitał społeczny jest trudny do obserwacji i do pomiaru, jest jednak podatny na zarządzanie. W naukach społecznych podkreśla się przy tym odniesienie do dwóch podstawowych wymiarów zbiorowości: zakorzenienia i autonomii. „Badacze kapitału społecznego dochodzą coraz powszechniej do wniosku, że idealna społeczność obywatelska powinna się opierać na równowadze pomiędzy owymi dwoma wymiarami organizacji społecznej”¹³. W perspektywie kapitału społecznego jest to, wprowadzone przez Putmana, rozróżnienie na kategorie: kapitał wiążący (bonding) – zakorzenienie we wspólnocie (w tym zakresie decydujące znaczenie ma zaufanie bierne) oraz kapitał pomostowy (bridging) – autonomia wobec nawiązywania kontaktów i współpracy w grupie nieznanymi wcześniej osób¹⁴ (tutaj z kolei dominuje zaufanie aktywne). Również wirtualne grupy społeczne, kształtujące się w Internecie, budują swój kapitał społeczny, który podlega specyficznym regułom społecznego środowiska Internetu. W tym przypadku, obok dwóch kapitałów wymienionych wyżej, można dodatkowo wyróżnić, charakterystyczny dla grup wirtualnych, kapitał połączeniowy (linking) – łączy relacyjne w sieci z osobami formalnie pozostającymi poza daną grupą. Wirtualna grupa w ten sposób przekształca się ze wspólnoty w sieć powiązań relacyjnych, a jej członkowie, funkcjonując w licznych grupach wirtualnych, tworzą społeczeństwo sieci¹⁵. Rządzą w nim nieco inne prawa niż w społeczeństwie realnym, między innymi w procesach kształtowania kapitału społecznego rolę zaufania przejmuje wiarygodność.

Społeczna użyteczność Internetu

Dynamiczny rozwój Internetu spowodował jego rewolucyjnie głębokie oddziaływanie na życie społeczne w obszarze komunikacji międzyludzkiej. Obecnie Internet jest już odrębną i niezależną wirtualną rzeczywistością, która jako nowa przestrzeń społeczna coraz bardziej staje się polem realizacji większości indywidualnych i grupowych potrzeb ludzkich. Pole to ma wymiar czasoprzestrzenny, który z jednej strony jest analogiczny do realnej rzeczywistości, a z drugiej jest od tej realności zdecydowanie odmienny. Aktywności podejmowane w Internecie są zbliżone do tych ze świata realnego. Internauci rozmawiają, dyskutują, tworzą monologi, oglądają strony, odwiedzają witryny, spotykają się na forach, wysyłają listy. Jednocześnie działania te są oderwane od

¹³ T. Zarycki, *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, „Pomorski Przegląd Gospodarczy”, 2008, nr 2(37), s. 52.

¹⁴ Zob. R. Putman, *Kapitał społeczny a sukces instytucji*, [w:] *Socjologia. Lektury*, P. Sztompka, M. Kucia (red.), Kraków 2005.

¹⁵ Zob. M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, Warszawa 2008.

fizycznego kontekstu, przez co internetowe interakcje są pozbawione stygmatyczności, cielesności i synchroniczności. Podobnie jak czas i przestrzeń również same interakcje podlegają kompresji. Dlatego wirtualne aktywności są lakoniczne i powierzchowne, co często podkreślane jest metaforą surfowania w Internecie. W wirtualności liczy się sam kontakt i możliwość rozmowy. Drugorzędne znaczenie ma to, z kim się rozmawia, a często również to, na jaki temat rozmowa się toczy. Są to nowe obszary funkcjonowania społecznego, w których trudno jest stosować prawa wypracowane na gruncie klasycznych teorii nauk społecznych. Internet jest bowiem platformą kształtującą nowy typ relacji społecznych. Obok podtrzymywania istniejących relacji przeniesionych z rzeczywistości realnej, służy głównie do tworzenia nowych stosunków społecznych, charakteryzujących się luźniejszą strukturą. Czynnikiem konstytuującym te nowe więzi społeczne jest przynależność do wirtualnych grup i możliwość porozumiewania się za pomocą różnych kanałów przekazu oferowanych przez portale społecznościowe. Nawiązywane kontakty charakteryzują się względną anonimowością, która ułatwia interaktywne zachowania członków grup społecznościowych, jednocześnie jednak obniża poziom zaufania. Popularność portali wynika z bardzo wysokiego poziomu zdolności komunikacyjnych. Wpływa to na znacznie większą aktywność społeczną zarówno w wymiarze globalnym, jak również w kontekście lokalnym¹⁶, nie przekłada się jednak bezpośrednio na kapitał społeczny.

Nowe formy komunikowania wzmacniają relacje społeczne nawiązywane poza rzeczywistością wirtualną. W cyberprzestrzeni trzeba podjąć dodatkowe działania, aby w wirtualnej grupie wzmocnić więzi relacyjne. W ramach tych nowych form komunikowania ukształtowały się dwa typy relacji:

- 1) wzmacniające kontakty ze znajomymi z rzeczywistości – mają pozytywny wpływ na działania lokalne zarówno społeczne, jak i polityczne (w tym obszarze wpływają na rozwój kapitału społecznego),
- 2) nawiązujące kontakty w obszarze wirtualnej anonimowości – ukierunkowane są na zwiększenie usieciowienia więzi społecznych, mają charakter spontaniczności i doraźnej akcyjności, dlatego niekoniecznie rozwijają kapitał społeczny wirtualnej grupy.

W budowaniu kapitału społecznego w cyberprzestrzeni szczególne znaczenie ma oczywiście drugi z wymienionych typów relacji. Aby jednak ukształtowała się wirtualna społeczność na bazie sieci powiązań relacyjnych, powinny być spełnione określone kryteria wspólnotowości, wskazane przez Piotra Siudę¹⁷.

¹⁶ Zob. B. Wellman i inni, *Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment*, „American Behavioral Scientist”, 2001, No. 45(3), s. 437-456.

¹⁷ Zob. P. Siuda, *Kryteria wspólnotowości w Internecie*, „Kultura i Edukacja”, 2009, nr 4(73), s. 27-32.

Kapitał społeczny w społeczeństwie sieci

Społeczeństwo sieci według Manuela Castellsa składa się z pojedynczych użytkowników Internetu – jednostek, które znajdują się w rozmaitych i często licznych związkach (połączeniach) tworzących sieć relacji interkomunikacyjnych. Jednostka, jako węzeł sieci, zgłaszając jakąś własną potrzebę zaburza równowagę sieci, generując impuls poznawczy, który następnie jest przekazywany łączami do innych jednostek-węzłów. Te z kolei rezonując, rozpowszechniają zgłoszoną potrzebę w sieci. Wirtualne grupy społeczne mogą się krzyżować i przenikać. Jednostka będąca węzłem jednej grupy może należeć do innych wirtualnych grup (często nawet licznych) i w ten sposób tworzona jest pajęczyna połączeń sieciowych między grupami.

W tym procesie bardzo ważna jest jakość i moc poszczególnych łączy między jednostkami-węzłami sieci. Czynnikiem wzmacniającym te łącza nie może być zaufanie, ponieważ w cyberprzestrzeni takowe jest niemożliwe do zaistnienia między nie znającymi się osobami, funkcjonującymi w warunkach nieprzejrzystości działań społecznych przynoszących coraz większe obszary niepewności i ryzyka. Szczególnie w sytuacji anonimowości, która sprzyja niestabilności tożsamości i mnogości ról członków społeczności, nawiązywane relacje cechuje w wielu przypadkach wręcz nieufność. Dla budowy kapitału społecznego jest to sytuacja niekorzystna. Nieufność tłumi dynamikę i mobilność społeczną i może prowadzić do wzajemnej alienacji członków grupy¹⁸, a w konsekwencji do erozji spójności więzi w sieciach społecznych stanowiących podstawowy komponent wirtualnego kapitału społecznego.

W rzeczywistości wirtualnej struktura interakcji przebiega w poprzek tradycyjnych struktur relacji społecznych, zachodzących w realności. Przed wszystkim kontakty w sieci nie zależą od wieku, wykształcenia, zawodu, zamożności, poglądów lub innych elementów łączących ludzi w świecie rzeczywistym. Stabilność wirtualnej grupy, jej trwałość i zwartość wewnętrzna zależą natomiast od spójności i wspólnotowości. Spójność więzi wirtualnych w grupie wynika z identyfikowania się z daną grupą jako własną i przeciwstawiania własnej grupy grupom obcym¹⁹. Wspólnotowość jest z kolei cechą odnoszącą się do poczucia przynależności, wskazującą na akceptowanie wspólnego systemu norm i wartości w dążeniu do realizacji zamierzonych wspólnych celów. Spójna sieć więzi relacyjnych jest podłożem kształtowania się wirtualnego kapitału społecznego. Natomiast o jego jakości decyduje poziom wspólnotowości w grupie sieciowej.

¹⁸ P. Sztompka, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Kraków 2007, s. 110.

¹⁹ R. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 2002, s. 366.

Mechanizmem wzmacniającym procesy tworzenia się wirtualnego kapitału społecznego w cyberprzestrzeni, zarówno w zakresie spójności więzów, jak i wspólnotowości, jest wiarygodność (w rzeczywistości analogicznym mechanizmem jest zaufanie). Wiarygodność jest tutaj rozumiana jako przypuszczenie, że w określonych wirtualnych warunkach można konkretnym osobom-internautom zaufać w założonym zakresie funkcjonowania sieci. Należy tutaj zaznaczyć, że w wirtualnych sieciach rzadko występuje pozytywna korelacja między siłą więzi a poziomem wiarygodności. Wiarygodność jest ograniczona kryteriami, które muszą być spełnione, aby zaistniała. Zatem jest ona związana z ciągłym kalkulowaniem warunków funkcjonowania danej sieci społecznej pod kątem wypełnienia kryteriów wytworzenia się wiarygodności. Kryteriami tymi są:

- stabilność otwartości komunikacyjnej w obszarze społeczności sieciowej prowadząca do jawności wątków odbywanych dyskusji, co niezbędne jest dla kształtowania się relacji i związków międzyosobowych,
- stabilność członkostwa w wirtualnej sieci prowadząca do ukształtowania się i utrwalenia wspólnoty komunikacyjnej,
- stabilność tożsamości członków wirtualnej społeczności prowadząca do podtrzymywania międzyosobowych relacji we wspólnotowej komunikacji,
- stabilność interaktywności więzów relacyjnych prowadząca do wykształcenia się w miarę trwałych sprzężeń zwrotnych i powstania wspólnego kontekstu komunikacyjnego.

Wypełnienie powyższych warunków funkcjonowania społeczności wirtualnej kształtuje pole, na podłożu którego są kreowane reputacje każdego z członków grupy, jak i reputacja całej sieci powiązań między nimi jako grupy społecznej. Opinie na temat reputacji tworzone są na bazie doświadczeń osobistych, obserwacji i oddziaływań innych użytkowników poprzez transfer reputacji, kiedy to reputacja danej osoby wpływa na reputację jej przyjaciół. Bardzo często tak ukształtowany wizerunek nie musi pokrywać się z tym ze świata rzeczywistości. Można też przyjąć, że w jakimś stopniu reputacja danego użytkownika może być wypadkową reputacji z rzeczywistości i z wirtualności. Obiektywność wykreowanych reputacji wzmacnia wiarygodność. Konieczne jest zatem wypracowanie przez całą społeczność lub przez administratorów sieci społecznej wspólnych norm i reguł funkcjonowania oraz sposobów ich egzekwowania i radzenia sobie z sytuacjami konfliktowymi. Często uregulowania te przybierają formę regulaminów lub statutów, które internauci muszą akceptować przed przyjęciem do wirtualnej wspólnoty i przestrzegać ich przez cały czas uczestnictwa w grupie. Jest to jednocześnie dodatkowe zabezpieczenie przed erozją wirtualnego kapitału społecznego wspólnoty sieciowej.

Podsumowanie

Członkowie społeczności wirtualnej muszą przejawiać poczucie odpowiedzialności za podtrzymywanie wspólnoty komunikacyjnej. Spełnianie warunków wspólnotowości przekształca sieć relacji w społeczność, w której może rozwijać się wirtualny kapitał społeczny, zapewniający (podobnie jak w świecie realnym) skuteczność i efektywność zbiorowych działań, mających na celu dobro całej wirtualnej wspólnoty. W rzeczywistości główne znaczenie w budowie kapitału społecznego ma zaufanie. W wirtualności takim budulcem jest wiarygodność, która rozwijana jest przez samych członków sieci podczas interaktywnych relacji nawiązywanych między nimi. Dlatego też te interakcje muszą mieć dodatkowy wymiar personalny, wyrażający się zainteresowaniem osobowością innych członków, nawet w przypadku wspólnot o charakterze wybitnie zadaniowym. Aby zatem mógł rozwijać się wirtualny kapitał społeczny sieciowej grupy, jej członkowie powinni wypracować własne zasady egzekwowania doświadczania wspólnotowości opartej na poczuciu spójności i wiarygodności.

Bibliografia

- Bourdieu P., *The Forms of Capital*. [w:] *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, J. G. Richardson (red.), New York 1983.
- Castells M., *Spółeczeństwo sieci*, Warszawa 2008.
- Giddens A., *Europa w epoce globalnej*, Warszawa 2009.
- Juszczak S., *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*, Katowice 2000.
- Juszczak-Rygałło J., *Kształtowanie kapitału społecznego szkoły w warunkach wielokulturowości*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, 2017, Tom 20, nr 2(78).
- Łobocki J., *Kapitał społeczny jako kategoria ekonomiczna*, „Studia Ekonomiczne”, 2013, nr 129.
- Matysiak A., *Kapitał jako proces*, „Zeszyty Naukowe, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne”, 2008, nr 6.
- Merton R., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 2002.
- Putman R., *Kapitał społeczny a sukces instytucji*, [w:] *Socjologia. Lektury*, P. Sztompka, M. Kucia (red.), Kraków 2005.
- Siuda P., *Kryteria wspólnotowości w Internecie*, „Kultura i Edukacja”, 2009, nr 4(73).
- Slevin J., *Internet i formy związków ludzkich*, [w:] *Socjologia codzienności*, P. Sztompka, M. Boguni Borowska (red.), Kraków 2008.
- Szpunar M., *Spółeczeństwa wirtualne – realne kontakty w wirtualnym świecie*, [w:] *Spółeczeństwo informacyjne. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, L. H. Haber, M. Niezgodna (red.), Kraków 2006.
- Sztompka P., *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Kraków 2007.
- Sztompka P., *Kapitał społeczny. Teoria przestrzeni międzyludzkiej*, Kraków 2016.
- Wellman B., Quan-Haase A., Witte J., Hampton K., *Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment*, „American Behavioral Scientist”, 2001, No. 45(3).
- Zarycki T., *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, „Pomorski Przegląd Gospodarczy”, 2008, nr 2(37).

New Media as an Element of Developing Social Capital of Their Users

Summary

Social capital, which can be referred to as readiness for collective actions, is determined by many factors. Among them, the most basic is the trust in the unknown members of the Internet community, who the users of the new media have a contact with. Thus, the following question can be asked: Do anonymity, independence and self-reliance of an individual in his or her Internet social activity weaken the trust in and lead to erosion of social capital? The present article, which is of a reflexive and analytical nature, attempts to explain the following problem: How is the social capital of new media users developed in the times of media changes?

Keywords: Internet, capital, communication, media, society, trust.